

A reformkori országgyűlésekről kicsit másképp

Dobszay Tamás: A rendi országgyűlés utolsó évtizedei (1790–1848). Országgház Könyvkiadó, Budapest, 2019. 504 oldal

Dobszay Tamás dicsérendő és nagy munkára vállalkozott, amikor megírta az 1790–1848 közötti időszak magyar rendi országgyűléseinek történetét. Könyve „A magyar országgyűlések története” címet viselő sorozatban jelent meg az Országgyűlés Hivatala gondozásában. A szerzőnek eddig már számos tanulmánya jelent meg a kérdéskörből, így például az 1843–1844. évi országgyűlésről.¹

Az utóbbi időben alig látott napvilágot a reformkori országgyűlésekkel foglalkozó modern történelmi feldolgozás. Kivételként említhetjük Erdmann Gyula és Pálmány Béla vállalkozásait,² így munkája nagy űrt tölt be. Dobszay tovább viszi Szijártó M. István *A 18. századi Magyarország rendi országgyűlés* című könyvének történetét.³ Elsősorban nem eseménytörténetet dolgoz fel, hanem a diéták szerkezetéről, résztvevőiről és működéséről nyújt átfogó képet. Hat fejezetben keresztül ismerteti ezek legfontosabb jellemzőit (*Rendi társadalom – rendi alkotmány; A diéta résztvevői, képviselői, választások; A diéta és más alkotmányos szereplők; Az országgyűlés szervezete és működése; Kiváltságvédelemtől a reformokig; Összefoglalás*).

Dobszay túllép az országgyűlési események hagyományos ismertetésén: a vármegyéken, követeiken és a diéta szerkezeti felépítésén keresztül kísérel meg közerthetően

átadni az információkat az olvasó számára, szemben Szijártóval, aki inkább az országgyűlések történetét írta meg.

Dobszay a korszak legjelentősebb forrásait használta fel, kezdve az alsó- és felsőtábla rendi naplóival, irományaival és jegyzőkönyveivel. Emellett számos monográfiát, forráskiadást és tanulmányt is hasznosított annak érdekében, hogy minél átfogóbb képet kaphassunk a rendi országgyűlések utolsó évtizedeiről. A következőkben kiemelünk néhányat a legfontosabb kérdéskörökből és problémákból.

A szerző kitér az uralkodó és a rendek viszonyára, a szokásjogokra és a sarkalatos törvényekre, például az 1723. évi Pragmatica Sanctióra. A rendek tagoltsága igen problematikus volt, hiszen az 1608. évi koronázás utáni első törvénycikk értelmében két táblára oszlottak a diétán. Dobszay jól érzékelteti, milyen ellentétek húzódtak az alsó- és felsőtábla között, s ez a megosztottság mennyire lassította a munkafolyamatot.

A másik nagy problémakört a követutasítások és a követek választása alkotta. A követutasítások anyaga még kevésbé kutatott téma, igen kevés forráskiadás, még kevesebb elemzés készült. A vármegyék a követutasításokon keresztül tudták az akaratukat érvényesíteni. A követeknek be kellett tartani ezeket az utasításokat – még ha nem is értettek velük egyet –, különben visszahívhatták őket. Megismerhetjük, hogy egy-egy országgyűlés előtt milyen élénk politikai élet jellemezte a vármegyéket, hogyan zajlottak a szavazások.

¹ Dobszay Tamás: *A rendezéstől a felszabadításig. A községek ügye az 1843/44-es országgyűlésen*. Századok, 139. évf. (2005) 3. sz. 545–584.; uő: *Egy városi követ iratai 1843–1844-ből*. In: Dobszay Tamás – Forgó András – ifj. Bertényi Iván (szerk.): *Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon: A kezdetektől 1918-ig*. Budapest, 2013. 344–354.

² Erdmann Gyula: *Szabadság és tulajdon. Az 1839–40. évi országgyűlés története*. Buda-

pest, 2014.; Pálmány Béla (szerk.): *A magyar rendi országgyűlések történeti almanachja 1790–1812*. 1-2. köt. Budapest, 2019.; Pálmány Béla (szerk.): *A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja 1825–1848*. 1-2. köt. Budapest, 2011.

³ Vö. Szijártó M. István: *A 18. századi Magyarország rendi országgyűlése*. Budapest, 2016.

Azokon minden honos nemes személyesen részt vehetett, ám ez sokszor bonyodalomhoz, nem ritkán összetűzésekhez is vezetett. A szavazások alkalmával sem alakult ki egységes eljárás, három választási mód gyökerezett meg: a közfelkiáltás, a mérlegelés vagy az egyenkénti szavazás. Sajnálatos módon a választások nem mindig zajlottak botrányoktól mentesen, hiszen a korteskedés (etes-itatás) gyakran előfordult.

Ezek után az országgyűlések működését ismerhetjük meg. Dobszay bemutatja, hogyan zajlottak a kerületi, alsó- és felsőtáblai ülések, milyen módon kommunikált egymással a két tábla. A diéták fontos eleme volt a szavazás, láthatjuk, hogyan jutottak el a mérlegeléstől az egyenkénti szavazásig. Ám ebben nem állapítható meg éles határ, s a terület további kutatásokat igényel. A szerző arra is felhívja a figyelmet, hogy az országos ülések nem mindig működtek hatékonyan, mivel túl sokan üléseztek, és mindenki fel akart szólalni; a későbbiekben ezért bizottságokat alakítottak, ahol kisebb csoportokban és hatékonyan tudták megvitatni az ügyeket, melyeket azután az országos ülésekre terjesztettek be.

Az ülések fontos elemeit képezték a naplók, amelyekben a követek felszólalásait rögzítették, ám ez sem volt mindig egységes. Kezdetben csak összefoglalóan közölték a követek felszólalásait (gyakran név nélkül), később, az 1839–1840. évi országgyűléstől szó szerint rögzítették azokat. Eleinte magyarul és latinul is kiadták a naplókat kéthasábos felosztásban, később már csak magyarul készültek. A felsőtáblán más volt a helyzet, a főrendi naplót csak a korszak vége felé, az 1839–1840. évi országgyűléstől kezdték rögzíteni. A naplóknak azért volt nagy jelentőségük, mert pontos betekintést nyújtottak a vitákba például a vármegyék számára, másrésztől a követek így tudták igazolni, hogy betartották megyéjük utasítását. Ám mivel ezek a naplók csak később jelentek meg nyomtatásban, gyakran csak a követjelentésekre támaszkodhattak a vármegyék.

Az országgyűlések legfontosabb eredményeiről is képet kaphatunk a könyvből, ám ezt kevésbé részletezi a szerző; emellett felmerülhet az a fontos kérdés is, hogy mikortól is beszélhetünk reformkorról. Ha a szélesebb időintervallumot tekintjük, akkor akár 1790-től, de ha szűkebb időkeretet nézünk, akkor már problémákba ütközünk. Az 1825–1827-es országgyűlés még nem tekinthető teljes egészében reformországgyűlésnek, hiszen áttörő sikereket még nem értek el, és a rendi sérelmekre koncentráltak, az 1830. évi országgyűlés rövidege miatt pedig nem tudtak komolyabb ügyeket megvitatni. Az első igazi reformkori országgyűlés az 1832–1836. évi volt, amikor már valós sikereket értek el. Dobszay is úgy vélekedik, helyesebb, ha reformtörekvések időszakáról beszélünk, s ezzel a véleményével egyet kell értenünk.

Végezetül érdemes kiemelni azt is, hogy a szerző nem csupán az országgyűlések működéséről ír, hanem bemutatja, hogy a követek egy-egy ülés között hogyan töltötték az idejüket. Gyakran több hónapig voltak összezárva, ezért biztosítani kellett számukra a szórakozás lehetőségét, például bálokat és vacsoraesteket rendeztek. A könyv ebből a szempontból sem csupán „száraz” ismertető akar lenni, hanem megismerhetjük belőle a politikai elithez tartozók hétköznapi életét.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a könyv jól használható egyetemi tankönyvként, de azok számára is hasznos lehet, akik „csak” jobban meg akarják ismerni a korszak politikai viszonyait és struktúráját. Olvasmányos és könnyen értelmezhető bárki számára a munka. A szóhasználatban egyetlen apró dologra hívjuk fel a figyelmet: a szerző néhány helyen a 'káder' szót használja (például a 71. oldalon), ami anakronizmusnak tűnik. Számos idézetet tartalmaz a kötet korabeli politikusoktól, s ezeken keresztül még jobban meg lehet érteni a korszak gondolkodásmódját és problémáit. Képekkel is gazdagon illusztrált a könyv, sajnálatos, hogy ezek nem színesek. A szerző alapos jegyzetekkel látta el a művet, viszont számunkra zavaró volt, hogy a fejezetek végén

találhatók ezek és nem az oldalak alján, ami azonban az egész sorozat formátumához tartozó kérdés.

Sajnálatos módon az országgyűléseken zajló eseményeket kevésbé részletezi a szerző, csak nagy vonalakban tárgyalja a legfontosabb mozzanatokot, emiatt a könyv végére némi hiányérzetünk is támadt. Dobszay

azonban így is nagyszerű munkát végzett, bátran ajánljuk ezt a könyvet mindenkinek, aki szeretné jobban megismerni e korszak politikai kultúráját, ugyanakkor a kutatók számára is fontos alapmű született.

DEÁK ÁDÁM